

URTX

VARELA I SERRA, Josep. *Les vides d'Eduard Aunós. Una apassionant trajectòria política entre la Monarquia i la Dictadura (1894-1967).*

Lleida: Pagès editors, 2010. 323 p.

Joaquim Capdevila Capdevila

1. Algunes qüestions metodològiques

Aquest llibre de Josep Varela Serra s'inscriu en una ben tendència actual en els camps historiogràfic, etnològic, etc.: l'estudi del subjecte: els estudis científics de valor general fets a partir de l'estudi de casos personals rellevants. Dins aquesta esfera, s'afiliaria en certa mesura l'anomenada "història del subjecte", que malda per resseguir la història col·lectiva, amb les seves fites i els seus conflictes, a través de la vida de determinats personatges que n'han estat protagonistes.

Les vides d'Eduard Aunós no és una llibre pròpiament acadèmic. Més que una biografia historiogràfica en el sentit acadèmic, és un assaig biogràfic. Així, l'autor, a l'hora que refà amb escrúpol documental i historiogràfic la trajectòria personal d'Aunós Pérez en els seus diversos vessants (artístic, intel·lectual, polític, familiar i sentimental), no s'està d'opinar sobre el personatge, sobre algunes de les seves decisions més importants, i sobre altres personatges històrics i algunes de les seves actuacions. D'aquesta manera, i d'acord amb una lògica inversa, a través de la lectura atenta del llibre, hom pot conèixer orientacions ideològiques, preocupacions ètiques i vocacions personals de qui n'és el seu autor: l'historiador i professor Josep Varela, un investigador-assagista que ens fa còmplices de la seva mirada catalanista i humanista i de la seva preocupació i vocació pedagògiques, uns aspectes que esdevenen també rasers a l'hora de mesurar Eduard Aunós. Tot just algunes d'aquestes valoracions de Varela sobre Aunós (no exemptes de cert presentisme), suposen un punt de divorci del llibre respecte de la historiografia entesa en un sentit més científic.

No hi ha dubte que aquest llibre és una obra ben documentada. Es així, d'una banda, que parteix d'un examen consciencios de la literatura més o menys autobiogràfica d'Eduard Aunós, i del resseguiment exhaustiu dels relats memorialístics i biogràfics de persones que hi han entrat en contacte en diversos moments de la seva vida. I és així, d'altra banda, que s'ha basat en un ús prou sistemàtic de fonts hemerogràfiques; en primer terme, de lleidatanes dels anys deu i vint del s. xx coincidint amb els períodes en què Aunós té una major vinculació amb Lleida i la seva àrea d'influència; però també d'altres com són periòdics de l'extrema dreta monàrquica dels anys trenta: *Espagne, La Nación* o *Acción Española* en què col·labora Aunós.

D'altra banda, Josep Varela també es val de fonts personals. De dos ordres: de relats orals, i de fons arxivístics personals. Respecte dels primers, es tracta de converses amb persones que han tractat Eduard Aunós o d'informacions d'altres persones que n'han conegut de primera mà aspectes de la seva vida personal o familiar. I pel que fa als segons, es tracta de documentació personal dipositada en arxius públics i privats.

I en tercer lloc —és quelcom que cal valorar especialment en un historiador que no és un professional del camp— Varela recorre a fonts arxivístiques potents; potents pel valor de la informació que forneixen i per l'esforç o àdhuc la dificultat que pot comportar-ne la consulta: ens referim, així, a l'Archivo General del Ministerio de Asuntos Exteriores espanyol, o a l'Arxiu Nacional dels EUA a Washington.

Volem, finalment, destacar un punt fort —historiogràficament parlant— de l'aportació de

Varela: l'autor fa un esforç d'utilització de fonts complementàries a efectes de generar unes visions contrastades respecte d'uns mateixos fets i personatges, que n'evidencien coincidències i contradiccions. Aquesta operació és realitzada principalment amb relació a fonts i relats que addueix Aunós sobre aspectes de la pròpia vida. I val a dir, més enllà, que aquesta pràctica contrastiva, dialèctica, és un tret bàsic del conjunt de l'obra: ens referim a la voluntat de l'autor de construir una biografia prou polièdrica i objectiva del períple vital d'Eduard Aunós. És a partir d'aquest mètode que l'autor infereix i corrobora trets de personalitat d'Aunós i que pot desmuntar-ne alguna trampa autobiogràfica.

2. L'Aunós, de Varela. **Una biografia polièdrica del personatge**

A. L'home: personalitat i peripècia privada

L'home: els trets de la seva personalitat

D'acord amb aquest estudi, hi ha un conjunt de trets que destaquen en la personalitat d'Eduard Aunós Pérez. Serien aquests: el seu caràcter poruc, submís, disciplinat, educat, zelós del protocol social (amatent a les aparences socials), esforçat, treballador, intel·lectual(ista); o el seu tarannà amable, expansiu, xerraire,... sentimental(ista), emotiu en aquest sentit, però també excessiu i abarrocat; i sembla que mancat de mala bava de fons. Tot plegat, no podria dissociar-se d'una educació precoçment exigent, i alhora, però, que embolcallada de moltes atencions i en un context mancat de cap mena de dificultat.

L'home: la peripècia privada

El pare d'Eduard Aunós Pérez és Eduard Aunós Cau (Les Bordes, Val d'Aran-1858, Lleida, 1930), fill fadrístern d'una casa benestant de l'esmentat poble aranès i establert a Lleida on, havent abandonat els estudis eclesiàstics, hi cursa magisteri, per dedicar-s'hi finalment a la gestió administrativa. Aunós Pérez és el gran tres germans. Aunós Cau fa, en poques dècades, una fortuna considerable a Lleida. La raó n'és el pròsper negoci de gestoria que hi ha consolidat, especialitzat en afers tan lucratius com les exempcions del servei militar, les desvinculacions eclesiàstiques, i la representació d'ajuntaments en les instàncies oficials (principalment, provincials). Aquest enriquiment és posat de relleu, entre altres aspectes, per la propietat de dos immobles imposants al carrer Major de la ciutat: l'hotel Palace, que hi fa construir, i la casa adjacent

al portal del pont nou, que ha comprat, que reforma àmpliament i en què s'hi estableix (en un dels quatre pisos) la família Aunós.

Amb relació a la vida privada d'Aunós, Varela incideix en tres aspectes que certament són rellevants: la seva vocació frustrada per la música; el deseiximent, fins ben tard, de la seva vida afectiva de parella; i la seva estreta amistat amb l'empresari pontsicà Josep Graells.

Pel que fa al primer aspecte, és cert que Aunós demostra ben aviat aptitud i vocació per la música. No cal dir que aquesta facilitat i afeció es frustren professionalment. De fet ell mateix reconeixerà que, de no haver-se dedicat a la política, hagués volgut dedicar-se a la música.

Un altre aspecte —més nuclear, més indicatiu— de la vida privada d'Aunós és la seva vida sentimental; i més concretament, la seva vida afectiva de parella. En aquest ordre, es fan evidents, com remarca Varela, unes mancances importants en Aunós. N'és una mostra ben indicativa la naturalesa del seu festeig amb Dolores de Juan i la brevetat del seu posterior matrimoni amb ella. De Juan és una noia humil: Aunós mai n'informa de la seva professió; ni pel que fa al moment que es coneixen ni amb relació a altres moments posteriors. Tampoc diu on i com es van conèixer. D'altra banda, el seu és un festeig ben irregular. De manera que, si la seva relació s'inicia a la primeria dels anys vint, el seu matrimoni no es materialitza fins el 1935. En aquest dilatat endemig, s'hi poden entreveure llargs períodes de distanciament, temps de mers contactes epistolars (un d'aquests correspon als anys d'exili d'Aunós a França) i —allò més essencial— una actitud d'Aunós de certa ocultació del seu festeig. Aquest conjunt de circumstàncies permeten inferir dilacions —i dubtes, doncs, al capdavall— d'Aunós respecte d'aquesta relació. Altrament, sembla que Aunós, ja en una maduresa avançada de la vida, pot refer la seva vida sentimental amb la jove filòloga —licenciada en filologia clàssica— M. Antonia Morales amb qui es casa, amb cinquanta-vuit anys, en segones nupcies, prèvia sol·licitud de la nul·litat eclesiàstica de l'anterior matrimoni.

Finalment, un altre aspecte rellevant de la vida privada d'Aunós és l'estreta amistat que manté des de ben jove amb l'empresari pontsicà Josep Graells, fundador el 1920, amb Francesc Alsina, de l'empresa d'autocars Alsina Graells. Es una relació que se situa bàsicament en el terreny privat, encara

que té derives polítiques i mercantils. Val a dir —situats en l'esfera privada de les vides d'Aunós, i de Graells— que ambdós coincideixen en allargassar els períodes de relacions prèvies al matrimoni, abraçant aquest estat en edats prou madures per l'època. Són diverses les proves del caràcter íntim de l'amistat entre Aunós i Graells. Així, en el terreny del favor polític, Graells col·labora amb Aunós en la campanya de les eleccions a Corts de 1923 pel districte de Solsona, quan Aunós malda per postular-se'n de nou candidat oficial de la Lliga, i a tals efectes, convoca una assemblea de ratificació a Ponts —una assemblea ben controvertida, com destaquem més endavant—, per a l'assistència a la qual, Graells facilita gratuïtament autocars a vilatans de diversos llocs del districte. D'altra banda, en el camp estrictament privat, sabem que Graells acompanya Aunós en alguns dels moments més significatius de la seva vida, i que ho fa com a persona de la seva màxima afinitat: així, en les primeres núpcies d'Aunós amb Dolores de Juan celebrades al Pilar de Zaragoza el 1935, o en el funeral de la mare d'Aunós, Jovita Pérez, celebrat solemnement en la Lleida franquista de 1953.

B. Els sentits bàsics de l'acció i dels compromisos polítics d'Aunós Pérez

Partint també d'aquest estudi, si haguéssim d'identificar els trets més definitoris de l'acció política d'Eduard Aunós i dels seus compromisos polítics en el decurs de la seva dilatada vida política, aquests podrien ser els següents: la preeminència, de fons, d'un projecte personal, de notorietat personal, a què s'hi subordinarien lògiques, afinitats i compromisos concrets; un absolut avessament al caciquisme els anys de parlamentarisme liberal de la Restauració (els últims dotze anys del règim) en què s'inicia en la política; i l'oportunisme conjunturalista, que —cal remarcar-ho— sempre caracteritza la trajectòria del personatge lleidatà. I val a dir que sobre la base de tot això, Aunós desenvolupa una ideologia cada cop més conservadora, més reaccio-

nària, més proautoritària, i altrament més refractària al catalanisme.

En efecte, un tret fonamental de la lògica de l'acció política d'Aunós és un pragmatisme cada vegada més conservador. Són ben indicatives en aquest sentit les valoracions que d'Aunós en fa Cambó el 1942 després que el primer, comissionat del règim franquista per signar un tractat comercial amb l'Argentina de Perón, l'hagi visitat a la residència del seu autoexili a Buenos Aires. Cambó, que diu haver ja perdonat Aunós tres anys enrere per la manipulació de què n'havia estat víctima el març de 1923 a Ponts, destaca del polític lleidatà que “el que l'ha servit per fer pujar han estat, però, la seva audàcia i el seu aplom... i una murreria de pagès lleidatà que li fa veure sempre, amb molta claredat, quin és el camí que més li convé seguir.” (p. 99).

Mesos després que hagués estat elegit diputat a Corts per la Lliga Regionalista, i tres mesos després de l'adveniment del Directori de Primo de Rivera, Eduard Aunós fa un gest que en traïx a bastament un resolt pragmatisme personalista. Aquest es produeix en les reunions celebrades a Capitania General de Barcelona els dies 7 i 8 de gener de 1924, presidides primer pel general Barrera i després pel general Primo de Rivera, i en què hi són convidats representants catalans de les forces dinàstiques que resten actives —dos partits de signe liberal, encara que amb posicions distintes pel que fa al catalanisme polític i les seves aspiracions—¹ i de la Lliga Regionalista, que en suposen el contingent més nombrós.² Davant les ofertes de Barrera, i sobretot de Primo, a que els convocats i aquells a qui representen s'adhereixin al Directori en condició de forces vives catalanes i de nova agrupació de *patriotas*, només els afins a la Unión Monàrquica Nacional s'hi mostren favorables, altrament als representants de la Lliga, que consignats per Cambó i cerciorats de quins són els propòsits concrets de Primo de Rivera respecte de Catalunya, abandonen la reunió, una posició seguida també pels representants de la

¹ Així, de l'espanyolista Unión Monàrquica Nacional creada el 1919: Alfons Sala, futur comte d'Egara, Dionisio Conde, imminent comte de Salces de Ebro, Josep Milà i Camps, comte de Montseny en un avenir pròxim (els tres són nomenats comtes per Primo de Rivera durant els primers anys del seu Directori), Josep de Caralt, comte de Caralt, Salvador de Samà i Torrens, marquès de Marianao i el seu fill Salvador Samà i de Sàriera, marquès de Vilanova i la Geltrú, l'advocat Josep Roig i Bergadà, situat en l'esquerra liberal del partit, i Eduard Aunós Pérez, afí ja ara a aquesta organització; i de l'autonomista Federació Monàrquica Autonomista fundada el 1918: els seus fundadors Joaquim M. de Nadal i Dionís Mateu, i Joan Maluquer i Viladot.

² Es tracta d'Albert Rusiñol, Carles de Camps, marquès de Camps, Joaquim Cabot, Joan Garriga i Masó, Joan Lligé, Fèlix Escalas, Joan Alandí i Canela, Josep Ferrer-Vidal i Güell i Guillem de Pallejà i Ferrer-Vidal marquès de Montsolís.

Federación Monárquica Autonomista. En aquest marc tan rellevant, l'actitud d'Aunós destaca per la seva propensió al poder. Aunós, segons Maluquer i Viladot, en la reunió del dia 7 *digué que no sabia com se l'havia convocat donada sa juvenesa i modèstia: que era un regionalista, però que de tot prescindiria en absolut, per tal que el Directori fes son camí i que restés intangible la Unitat Espanyola*. També resulta ben eloqüent en aquest sentit l'adduït pel dirigent de la Lliga Joan Garriga i Massó: *els regionalistes ens retiràrem, tots menys Aunós, que allí mateix féu acte de retractació de les seves idees regionalistes. I s'adherí incondicionalment a la política del dictador. L'endemà fou nomenat ministre del Treball*. (p.111-118). Aquesta actitud d'Eduard Aunós no deixa de cridar l'atenció si pensem, per exemple, que encara no dos anys enrere, el maig de 1922, diputat a Madrid per la Lliga, havia publicat l'article *El ressorgir de Catalunya i la futura Ibèria*, en què hi defensava la tesi noucentista de l'imperialisme català —ara, en plena crisi, com ho està la política de la Lliga en general—, si bé d'aquest imperialisme catalanista, n'abandera la seva concepció més hispanoamericana—promoguda ja dues dècades enrere per la revista *Mercurio*— i en descarta explícitament la seva visió pancatalanista (p. 93-94).

Varela ens forneix altres notícies que fan patent un singular pragmatisme d'Aunós quant a l'actuació política; un pragmatisme en què, ultra un agut oportunisme, s'hi entreveuen també sovint estats de por. Així, seguint el fil cronològic, un altre fet rellevant en aquest ordre és quan, després de la mort de Primo de Rivera, Aunós es retreu de la renovada Unión Monárquica Nacional fundada per la majoria dels exministres —com ell mateix— del Directori militar (Calvo Sotelo, Yanguas Messía, el Conde Guadalhorce...) i opta, en canvi, per promoure en solitari el Partido Laborista Español, que, inspirat en el feixisme italià, aviat deseeixeix. Quant a aquesta actuació, *El País* de Lleida, no s'està d'etzibar “no nos sorprende que Aunós, el tráfuga de todos los partidos, rehuya a los que fueron sus compañeros y forme de santón en una capilla aparte. ¿Es que se averguenza del pasado o que falta valor?”(p. 144)

De manera concomitant, Aunós, davant l'eventual proclamació de la República, el dia 13 d'abril de 1931, emprèn ja l'exili, i l'emprèn, com és destacat per Varela, en *solitari, evitant comprometre's amb els seus antics companys* del Directori. Ho fa, doncs, l'endemà de les eleccions municipals guanyades pels partits republicans a les grans

ciutats de l'estat espanyol, i vigília de l'adveniment de la II República. Aquest fet indica certament una nova maniobra personal d'Aunós en detriment dels seus excompanys de Directori i prohoms de la nova extrema dreta monàrquica i centralista. I és que si bé Aunós afirma que en el seu exili cap a Lisboa, l'acompanya Calvo Sotelo, la veritat històrica és que aquest, José de Yanguas Messía vizconde de Santa Clara de Avedillo i Rafael Benjumea conde de Guadalhorce, marxen cap a Lisboa el mateix dia 14 convençuts que ja no hi ha possibilitat de maniobra exitosa per aturar la República, que aquesta és irreversible i que la seva situació esdevé incerta. Aquesta nova aposta personal, segregada, d'Aunós n'acrea el distanciament envers els seus excompanys polítics. Passada una setmana a Lisboa (on sí que coincideix amb els exiliats ara referits), passa a la Itàlia de Mussolini, i d'aquí parteix a París on s'hi estableix. Els moments més intensos del distanciament entre Aunós i els caps de l'exili antirepublicà dirigits per Calvo Sotelo corresponen als anys 1931 i 1932 per bé que aquest darrer any ja col·labora en algunes iniciatives conspiratives (p.155-158).

Sens dubte, un altre episodi de la vida política d'Eduard Aunós que posa de relleu un pragmatisme poruc del personatge, és el viatge que el 1933 li és encomanat a Itàlia en tant que emissari de de l'oposició monàrquico-alfonsina a la República, dirigida des de l'interior espanyol per Antonio Goicoechea. Atesa la particular simpatia d'Aunós Pérez pel feixisme italià, aquests sectors li encomanen aquesta operació, procurant-li per als desplaçaments, els serveis aeris de l'aviador Juan Antonio Ansaldo. El cas és que no hi manera que Aunós s'acabi de decidir a fer el viatge, que farà Clavo Sotelo. Més de quinze anys més tard, el 1951, Ansaldo, ara monàrquic joanista i virulent opositor a Franco, incideix breument en aquest episodi del deseixit viatge a Itàlia que havien de fer amb Aunós. Ho fa en la seva obra *¿Para qué?* escrita per desacreditar el franquisme: “En la calle Vaugirard de París vivía en un modesto piso otro exministro del general Primo de Rivera, de cuerpo voluminoso y fofo, sobrado continente para su espíritu timorato, prácticón e incapaz de sacrificar sus pequeños apetitos a grandes ideales: don Eduardo Aunós. (...) Como este personaje había desempeñado el Ministerio de Trabajo en la Dictadura y estaba muy de moda a la sazón, la organización corporativa, gremial paritaria, y todo lo que olía a fascismo social a lo Mussolini, se decidió por los altos jefes monárquicos que fuera el

quien acudiera a Roma a concretar, en entrevistas ya de largo preparadas, puntos de contacto, auxilios, alianzas y compromisos. (...) Aunós aceptó la misión, a la que yo debía acompañarlo como introductor y auxilio. Pasaban los días y siempre surgía algo imprevisto que imposibilitaba tal viaje. O bien el pasaporte no estaba en regla o la fecha de su expiración se acercaba o las autoridades francesas parecían exigir demasiadas formalidades para la salida. (...) JAN [vol dir ell mateix, Ansaldo] mientras tanto permanecía en París, impaciente ante el retraso sin justificación que detenía la marcha general del plan de acción. Después de nuevos aplazamientos y pretextos, fue preciso concretar definitivamente con Aunós. Y la verdad sospechada se le escapó de la boca: “No me decido, no me atrevo —decía vacilante— a emprender el viaje. Seguramente que ya se habla de él en Madrid en estos días en que se trata de firmar un tratado comercial entre España e Italia, sería una impropiedad personarse en aquel país...” (p. 169-172).

Mesos després, a primers de maig de 1934, Calvo Sotelo i Yangüas Messía, valent-se de la Llei d'amnistia promulgada poc abans pel govern cedista-radical, tornen a Espanya. Altrament —no sabem per què, com diu Varela— Aunós, que va a acomiadar-los, encara tarda uns quants mesos a tornar. L'activitat d'Aunós Pérez en la política espanyola des de finals del 1934 al juliol del 1936, en el decurs d'aquests mesos tensos, és escassa. Si bé és patent la seva adhesió al monarquisme corporativista i autoritari— signa el manifest fundacional del Bloque Nacional el desembre del 34— no destaca en les seves actuacions. Es tracta possiblement d'una altra mostra del possibilisme d'Aunós; d'un pragmatisme condicionat per la por i propens al “veure-les-venir”; un pragmatisme que sí que resulta evident a més no poder a partir de la seva actuació els primers mesos de la Guerra: “al producirse el alzamiento [Eduard Aunós] se encontraba en París. Desde allí me dirigí [al monàrquic Eugenio Vegas Latapié, qui escriu això], el 15 de octubre [ja han passat els tres primers mesos

de la Guerra], una carta que revelaba un espíritu cauteloso y hábilmente calculador, dispuesto a hacerse presente en el momento en que vislumbrara la posibilidad de obtener algún puesto” (p. 185).

I Eduard Aunós, que prové del camp alfonsí tot i les seves simpaties pel corporativisme feixista, sol·licita l'ingrés a Falange, aprovat per la direcció del partit el 8 de gener de 1937. Aquesta el nomena “Representante de Falange Española en París, Suiza y Bélgica y Jefe de la Oficina que se instale en París”. Es tracta d'una ràpida posició de mèrit, incrementada mesos després amb el seu nomenament —en tant que falangista— de membre del Consejo Nacional de Falange Española Tradicionalista y de las Jons, el partit únic sorgit del decret d'unificació del 19 d'abril, i sancionada pel seu paper destacat en la redacció i la defensa del Fuero del Trabajo (1938), que compta amb l'assessorament del líder feixista italià Marchiandi, una participació indesvinculable de la voluntat del nou règim de trobar pretextos que justifiquin la intervenció italiana en la Guerra. (p.183-194).

Quant a aquest pragmatisme polític d'Aunós, cal destacar un aspecte ben il·lustratiu de la conducta política dels Aunós, pare i fill. Ens referim a la seva resolta —i puntualment reconeguda— pràctica caciquista en el terreny electoral. Es revelador en aquest sentit que, en les tres eleccions a Corts amb campanya efectiva en què concorren els Aunós —les eleccions legislatives de 1914 pel districte de la Seu en què s'hi presenta Aunós Cau, i les de 1918 i 1923 pel de Solsona amb Aunós Pérez com a candidat— als Aunós, que hi guanyen, els són impugnades i anul·lades les actes d'electes per pràctiques electorals fraudulentos. Pel que fa als comicis a Corts de 1918, el propi Aunós Pérez, en el seu *Discurso de la vida*, reconeix que va invertir molts diners en la compra de vots per bé que ho justifica en una semblant actuació del seu rival, el cacic liberal sorticà Emili Riu i Periquet, que ja feia divuit anys ininterromputs que representava aquest districte de muntanya pallaresa.³ Es interessant adonar-

³ Aunós, en el seu *Discurso de la vida* (1951), reconeix que en la campanya de les eleccions a Corts per Sort de 1918, invertí una forta quantitat de diners en la compra de vots. Alhora, però, ho justifica en el fet que Emili Riu, el seu rival, ja feia el mateix. La campanya per a aquests comicis a Corts es desenvolupa enmig d'una extrema rivalitat entre Aunós —candidat patrocinat per la Lliga, que es presenta aixoplugat en la candidatura Concentració Popular— i Riu, que porta representant ininterrompudament aquest districte a les Corts des de 1901 havent esdevingut el tradicional cacic liberal (i més enllà d'aquesta descripció) de la muntanya lleidatana. El colofó d'aquesta conflictivitat és la impugnació i subsegüent anul·lació de l'acta que dona la victòria electoral a Aunós.

Quant al caciquisme rural en el marc d'aquests anys de la Restauració, i amb relació als districtes de muntanya com ho és aquest de Sort, són ben indicatives i saboroses les referències que en fa Josep M. de Sagarra en les seves *Memòries* a partir del record de la seva participació en la campanya de les elec-

se que totes les candidatures presentades pels Aunós —les d'Aunós Cau a les eleccions provincials de 1911 i 1913 pels districtes de Cervera-Solsona i la Seu-Sort respectivament, la d'aquest mateix a les eleccions a Corts de 1914 pel districte de la Seu, i les del seu fill pel districte de Solsona els anys 1918 i 1920 (les eleccions es resolen a favor seu per l'art. 29) i 1923— s'esdevenen en el marc de la muntanya lleidatana, optant majorment pels seus districtes —els de la Seu i Solsona— amb un joc electoral més obert. Es possible que l'ascendència *mntanyesa* dels Aunós tingui a veure amb aquesta particularitat de la seva acció politico-electoral en la demarcació lleidatana. Són tots aquests, aspectes inferibles de la lectura d'aquest llibre de Josep Varela o d'estudis específics del caciquisme polític en terres lleidatanes com el clàssic de Conxita Mir, *Lleida (1890-1936): Caciquisme polític i lluita electoral*.

Hi ha un episodi amb relació a l'activitat política i electoral d'Aunós Pérez que convé destacar pel seu valor indicatiu, i perquè suposa la seva ruptura —amb només té 23 anys— amb Cambó, que n'és el seu cap i valador polític. Aquest afer ocorre en el marc de les eleccions a Corts de 1923 pel districte de Solsona, un districte en què Aunós hi concorre per tercer cop. El cas és que Aunós manipula Cambó. Aquest darrer no li ho perdonarà fins gairebé vint anys després. Aunós, amb l'afany de fer-se proclamar candidat de la Lliga pel districte, convoca una assemblea de ratificació a Ponts per a la qual anuncia, sense el seu permís, la presència de Cambó, i, en arribar el líder de la Lliga a la vila, Aunós fa perquè els catalanistes del districte partidaris que el candidat del partit sigui el jove metge igualadí Pere Gabarró, no puguin veure Cambó ni puguin assistir a la reunió que ha preparat per aprovar la seva condició de candidat de la Lliga Regionalista.

Volem, finalment, destacar un últim eix de la trajectòria política dels Aunós, i d'Aunós Pérez en particular. Ens referim a la seva vincu-

lació inicial amb el catalanisme, i al seu posterior viratge cap a un espanyolisme marcadament anticatalanista, que esdevé ja un posicionament definitiu en aquesta qüestió. Les evidències reportables en aquest aspecte també són múltiples. No obstant, quant a aquest punt, cal partir d'una constatació inicial: el catalanisme d'Aunós Pérez és més tàctic que real. No debades, que Aunós— des del 1918 situat en l'òrbita de la Lliga i nomenat pe Cambó el seu secretari— no és un “home del catalanisme” ho saben els prohoms de la Lliga i els seus quadres joves. El propi Aunós en la referida obra autobiogràfica, *Discurso de la vida*, dirà que aquells no deixen de veure'l com un estrany. Probablement, l'entrada d'Aunós a la Lliga es degui sobretot a un cert pacte entre Cambó i els Aunós, tota vegada que al primer li calen “homes de pes” per penetrar en unes comarques com les dels costers i la muntanya de Lleida encara prou refractàries al catalanisme i molt dominades pel caciquisme, i als Aunós, tan nouvinguts en la política com ambiciosos en aquesta, que malden per ser-ne prohoms en l'àmbit lleidatà al marge dels altres cabdills polítics, els interessa l'aval i el suport logístic d'una força i un polític com la Lliga i Cambó.

La formalització del trencament d'Aunós amb el catalanisme es produeix en el marc de les reunions referides del 7 i 8 de gener de 1924 a la seu de Capitanía a Barcelona, quan Aunós, altrament als homes de la Lliga que hi són convidats, mostra d'antuvi l'adhesió al Directori de Primo de Rivera. A partir d'aquí i fins a la Guerra, pot constatar-se en l'evolució ideològica i política d'Aunós, ensems que posicionaments d'un monarquisme corporativista i tradicionalista, o d'una nova extrema dreta monàrquica intervencionista i autoritària, també posicionaments d'un acèrrim espanyolisme, a voltes explícitament anticatalanista. Un testimoni d'això darrer és l'article que publica el juliol de 1930 a l'*ABC* contra l'autonomisme català. (p.150-151). D'altra banda, no deixa ser

cions a Corts de 1914 pel districte de Solsona, un districte en què, en les eleccions de 1920 i 1923, hi concorrerà tot just Eduard Aunós Pérez. Segarra només té 20 anys i com Lluís Nicolau d'Olwer, Felip de Cruïlles, Francesc Martorell Trabal i Manuel Raventós, hi va consignat per Cambó per ajudar el candidat que hi presenta la Lliga, el també jove Ferran Valls Taberner, fill de l'exdiputat conservador i futur senador pel districte, i propietari del mateix, Isidre Valls Pallerola. Segarra, amb la seva extraordinària traça literària i incisivitat psicològica, fa apreciacions com: “De tot això, i de coses més agres es parlà a la reunió nocturna [dels electorers partidaris de Valls Taberner, celebrada en unes golfes d'una casa patrícia mig abandonada de Solsona, i presidida per Mingo, *l'espècie de pagès entre codony i carbassa*]. S'arribà a la cotització neta i pelada, amb una gran cruesa, i es fixà el preu de determinat secretari de poble o de determinat alcalde, com si es tractés d'un ase llavorer o d'un matxo fi de rems i d'engrescadora estampa. Es decidí que pocs discursos (...). Era la primer vegada que jo assistia a una reunió electoral d'aquella importància. Vaig trobar que tot tenia un interès gran i que les unghes, les corbates, les gorres, les dentadures i el tufet dels modestos patricis allí reunits oferien una de les més originals i de les més cíniques interpretacions del sistema democràtic...”. (DE SEGARRA, Josep M. *Memòries II*. Barcelona, Edicions 62, 1981, p. 214-216).

indicatiu quant a l'anticatalanisme que, de l'etapa en què és a França com a cap de l'oficina de la Falange, no consti cap col·laboració —si més no rellevant— entre Eduard Aunós i l'important dispositiu profranquista que hi ha establert Cambó. També —com fa avinent Varela— pot ser simptomàtic del seu inequívoc anticatalanisme, el fet que els dos únics catalans que són designats membres del primer Consejo Nacional de la FET y las JONS, siguin Josep Ribas —falangista barceloní de primera hora— i Aunós, procedent primer de la Lliga, i després i essencialment, de l'autoritarisme corporativista i tradicionalista, i sigui com sigui ambdós declarats anticatalanistes. Finalment, la marcada desvinculació d'Aunós, a partir de 1924, de Catalunya en general i de Lleida en particular —de la seva política més enllà d'algunes obres promogudes a Lleida, de la seva vida cívica i en cert sentit també d'amics i la pròpia família— són aspectes concomitants en alguna mesura amb aquest anticatalanisme que assumeix el personatge.

C. Síntesi valorativa

Aquest llibre de Josep Varela reuneix diversos mèrits. En primer lloc, haver rescatat historiogràficament una personalitat lleidatana prou rellevant políticament durant més de vint-i-cinc anys (a cavall de les acaballes del règim parlamentari de la Restauració i la primera dècada de la Postguerra) i que tanmateix havia quedat marginal en la recerca historiogràfica de les últimes dècades, i que, àdhuc a les mateixes terres de Lleida d'on n'era originari, havia esdevingut un desco-

negut. En segon lloc, l'haver reunit un prolix i variat fons documental per a la reconstrucció biogràfica d'Aunós, i més enllà, l'haver contrastat oportunament diverses fonts per identificar omissions, biaixos i trampes en l'explicació d'alguns episodis importants de la vida d'Aunós, obra sovint del mateix personatge. En tercer terme, l'haver fet un estudi polièdric d'Aunós: un estudi que se centra certament en la figura política d'Aunós Pérez, però que n'esbossa altres aspectes (ben diversos) de la seva personalitat. I en quart lloc l'haver fet un estudi comprensiu d'Aunós i de la seva activitat, un estudi que, a més d'aportar moltes dades biogràfiques i situar-les en un fil històric, arrisca a interpretar la personalitat del biografat i el perquè de les seves decisions més rellevants. I, tot i aquests aspectes inequívocament forts, clarament meritoris, de l'estudi de Varela, aquesta obra presenta un aspecte controvertit considerat des de la historiografia acadèmica o "científica": ens referim a la utilització que fa l'autor de categories ideològiques del nostre present —i sobretot de categories o de valors ideològics amb què l'autor se sent identificat— per explicar i valorar Eduard Aunós i algunes de les seves actuacions. Es per això que considerem que aquest estudi, més que d'una biografia política acorde plenament amb els paràmetres de la historiografia científica, és, sobretot, un assaig biogràfic en què hi esdevé bàsicament la impròptament personal del seu autor. I sigui com sigui, no tenim cap dubte que es tracta d'una obra remarcable i imprescindible per tal de conèixer la figura d'Eduard Aunós Pérez i aquelles esferes en què va intervenir.